

כנעניות: קראו שוב "הקרב על מבצר וויליאמס". מה ניתן ללמוד על עמדתם של הכנענים כלפי

הציונות מתוך קריאה בסיפור?

הכנעניות הייתה תנועה אידיאולוגית אשר דגלה בזיקה בין עמים שחיו בארץ ישראל לפני הספירה ובין העם העברי המבקש להתחדש בארצות. המטרה של התנועה הייתה ליצור תרבות חדשה עם זיקה לעבר, תוך התנתקות מן המסורת היהודית כפי שהיא התפתחה בגולה. תנועה זו הייתה תנועה שהגיעה לשיא בשנות הארבעים של המאה העשרים והשפיעה רבות על התרבות היהודית, בעיקר בכל הנוגע בספרות ובאומנות¹.

מבחינת התפיסה של דעה אידיאולוגית זו אין קשר בין הצעירים של ימי הקמת המדינה החדשה ובין היהדות. היהדות היא דת וכלל לא אום, ובתור דת אוניברסלית אין לה בסיס טריטוריאלי מאחר והיא יכולה להתקיים בכל מקום. כדי שישאל תהיה מדינה שניתן יהיה לקרוא לה אומה, על הנוער להשאיר מאוחר את הזהות הדתית שלו וליצור זהות חדשה שתהיה אומה עברית בעלת זהות משל עצמה, ללא קשר ישיר ליהדות. התנועה ידעה לבקר רבות את היהדות ואת הציונות באופן כללי. הם מחו נגד ההגדרה של מדינת היהודים בתור פתרון לשאלת היהודים, וראו במדינה זו קשורה ישירות לעם אשר נמצא בה ולא ליהודים באופן כללי².

שמה של התנועה ניתן לה משום שהיא קידמה את הרעיון כי מדינת ישראל היא למעשה ממשכית של כנען העתיקה. כנען דאז חיו עמים קדומים בעלי תרבות עתיקה. ההתפתחות ההיסטורית שבה עמים קדמונים שבו לכנען תעשה תוך דחייה של היהדות הדתית, לעומת העבריות השורשית של בני המקום אשר נולדו כאן. אם כן אנשי התנועה ביקרו ליצור עם חדש שיהיה מנותק לגמרי עם ההיסטוריה של היהדות לטובת העלה על נס של תרבות המזרח הקדום³.

הסיפור הקרב על מבצר וויליאמס נכתב על מלחמת העצמאות ומציג את המלחמה בתור סוג של משחק ילדים שהאחרים עליו איבדו את השליטה עליו. הסיפור מתאר את ההרגשה כי הדור של מלחמת יום העצמאות למעשה ממשיך מעין מיתולוגיה של ילדים שהתנועה הציונית הטמיע בהם. התפיסה הציונית רואה בתיאור המציאות בתור סמל למלחמת של טוב נגד טבע, כאשר הם בצד של הטוב והם מסרבים להבין את המציאות שבהם הם חי בצורה מאוזנת. תפיסה זו הייתה מנוגדת לתפיסה הרווחת

¹ נורית גרץ. הקבוצה הכנענית - ספרות ואידאולוגיה, הוצאת האוניברסיטה הפתוחה. 1987. עמ' 13.

² ברוך קורצווייל, מהותה ומקורותיה של תנועת העברים הצעירים, "ספרותנו החדשה - המשך או מהפכה, הוצאת שוקן, תשכ"ב, עמ' 270-300.

³ נורית גרץ. הקבוצה הכנענית - ספרות ואידאולוגיה, הוצאת האוניברסיטה הפתוחה. 1987. עמ' 13.

קראו בבראשית כב וקראו את "דרך הרוח". מה דומה ומה שונה בין שני הסיפורים ומה אנחנו למדים על עמדתו של עוז על המתח בורים ילדים ועל יחסו לעקידה המקראית ולסיפור של גדעון.

עמוס עוז היה סופר מוערך אשר ביקש לקחת חלק במחנה השלום ולהטיף לכך שיש צורך להגיע לשלום עם השכנים ולהפסיק את המלחמות בין שני הצדדים. הסיפור דרך הרוח מתרחש בקיבוץ של שנות החמישים. דור אותם מקימי קיבוצים היה דור של אנשים חזקים ובעלי אידיאולוגיה יציבה. הם חיו לפי האידיאלים שקבעו אותם ויישמו אותם באורח החיים של הקיבוץ. הציפייה של אותו הדור הייתה לממש את האידיאולוגיה של ההורים ולהמשיך את דרכם. בפועל מה שקורה הוא שהבנים לא מממשים את אותם התקוות אלא הופכים לקורבן של האידיאולוגיה הזו בעצמם.

הסיפור למעשה מתאר מחאה וביקורת. הבנים יוצאים במחאה אל מול דור ההורים. זאת משום שאותם ההורים לא מסוגלים לראות את הילדים שלהם כפי שהם והם רואים אותם רק בתור דמויות שצריכות להמשיך את האידיאולוגיה שלהם. לכן אותם בנים מאכזבים תמידית את ההורים שלהם ולעולם לא יוכלו לספק אותם. הבן שהוא גיבור הסיפור, דבר ידיעתו על מותו של גדעון מגיע במהירות⁴. אביו שמשון הוא איש רוח. הוא מתעדר רשמי של האידיאולוגיה של תנועת העבודה. מבחינת פיזית הוא אדם חזק וכך הדבר קורה גם מבחינה נפשית.

אחד התיאורים של הסיפור מראה כי הוא למעשה החליט להתחתן לא מתוך אהבה או רצון לחלוק את המשך החיים שלו עם אישה אהובה, אלא ההחלטה למצוא יורש אשר יוכל להמשיך את המורשת הרוחנית שלו⁵. במילים אחרות הוא לא מבקש להיות לאב לבן שלו, אלא מבקש להיות אב רוחני שלו. זאת במקום שהוא יהיה פשוט אב פיזי. בנו לעומת זאת הוא ההפך הגמור ממנו. הוא חולמני ולא מעשי כמו אביו שמאופיין בעיקר בכך שהוא אדם מעשי. הוא כותב שירים, אשר אביו רואה בהם בתור חולשה של ממש. גם מבחינת העיסוק עם נשים, גדעון לא מצליח כמו אביו ולכן הדבר מעלה את מורת רוחו של האב כלפיו⁶.

גם בעת מפגן הצניחה אביו לא מאמין בו. הוא בטוח כי גדעון ימצא תירוץ כלשהו ויגיד לאביו שאין הוא מוכן לקחת חלק בצניחה. הדבר לא מאפיין רק את אותו היום אלא מאפיין את היחס של האב כלפי גדעון במשך כל הזמנים. הם מתכוננים לקראת המפגן יחד והמספר עובר מאחד לאחד, כדי להראות את

⁴ יש לזכור כי פרט זה מופיע כבר בשורה הראשונה של הסיפור. כלומר עוז לא מבקש ליצור מתח בהקשר הנרטיבי הזה, אלא מבקש להראות את הטרגדיה של גדעון לאורך כל הסיפור. הקורא מודע לכך במשך כל הקריאה וקורא את התקדמות העלילה, לנוכח הידיעה כי גדעון כבר אינו בין החיים.

⁵ דרך הרוח חלק א

⁶ דרך הרוח חלק א